

Ioana Eleonora RUSU

Relația dintre Curtea de Justiție a Comunităților Europene și Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Interpretarea Convenției europene a drepturilor omului de către cele două instanțe

I. Considerații preliminare

Atunci când se face referire la drepturile fundamentale în Europa, se are în vedere de regulă Convenția europeană a drepturilor omului din 1950 și, în mod inerent, problema respectării acesteia de către Comunitățile Europene – respectiv Uniunea Europeană.

Curtea de Justiție a Comunităților Europene din Luxemburg și Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) din Strasbourg reprezintă instanțe diferite și autonome în peisajul juridic european, care, deși ambele veghează ca instanțe supranaționale de control la respectarea dreptului, se deosebesc din punct de vedere al competențelor, structurii, sediului materiei ș.a.m.d.

Relația dintre cele două instanțe europene pare a fi, la prima vedere, neproblematică și relativ ușor de calificat din punct de vedere juridic. Cele două instanțe veghează la respectarea dreptului în sfere juridice diferite, care însă se intersectează în anumite domenii. Curtea de Justiție a Comunităților Europene urmărește, împreună cu Tribunalul de Primă Instanță, respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea dreptului comunitar¹. Curtea asigură și interpretarea obligatorie a dreptului comunitar. Competențele Curții sunt enumerate limitativ în Tratatul institutiv.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului veghează la interpretarea și aplicarea Convenției europene a drepturilor omului². Convenția este un tratat de drept internațional public ratificat de către membrii Consiliului Europei.

Prin referirea în art. 6 al Tratatului Uniunii Europene la drepturile fundamentale consacrate la 4 noiembrie 1950 în Convenție ca standard de apreciere a drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, se produce conexiunea și interdependența celor două sisteme juridice independente. Articolul amintit transformă Convenția într-un document juridic de importanță majoră atât pentru Consiliul Europei, cât și pentru Uniunea Europeană³.

¹ Noțiunea de drept comunitar este prevăzută aici în sens larg, însumând nu doar dreptul comunitar primar și secundar, ci și principiile generale ale dreptului și tratatele internaționale ale Comunităților Europene.

² În continuare Convenția.

³ Literatura juridică a calificat acest document drept „un catalog *de facto* al drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene”. A se vedea *Daniel Thym*, Charter of Fundamental

Să însemne inserarea acestui articol în Tratatul Uniunii Europene o subordonare a Curții de Justiție a Comunităților Europene? Articolul de față va încerca să găsească un răspuns la aceste întrebări, oprindu-se în final la unele situații de interpretare diferită a Convenției de către cele două instanțe.

II. Articolul 6 al Tratatului Uniunii Europene – punte de legătură între cele două organizații europene

Așa cum am arătat mai sus, art. 6 al Tratatului Uniunii Europene instituie obligația Uniunii de a respecta drepturile fundamentale consacrate în Convenția europeană a drepturilor omului. Având în vedere că, potrivit opiniei majoritare⁴, Uniunea Europeană nu are personalitate juridică⁵, se pune întrebarea, cui îi incumbă obligația de a respecta drepturile fundamentale. Din textul articolului nu se poate concluziona că Uniunea este o persoană juridică, ci doar că toate instituțiile comunitare și formele de cooperare interstatală aflate sub „acoperișul” instituțional numit „Uniune Europeană” sunt obligate să respecte aceste drepturi⁶. Dacă în ce privește instituțiile comunitare, obligația acestora de respectare a drepturilor fundamentale este unanim recunoscută de către literatura de specialitate, în privința PESC și CPJ, opiniile sunt împărțite⁷.

Astfel, în literatura de specialitate s-a arătat că art. 6 alin. (2) nu instituie o competență a Curții de Justiție a Comunităților Europene de a decide asupra respectării drepturilor fundamentale în ce privește măsurile luate în cadrul PESC și CPJ. Această competență nu rezultă nici din art. 6 alin. (2) al Tratatului UE și nici din art. 46 lit. d) a Tratatului UE. Competența Curții de Justiție de a controla actele juridice adoptate în cadrul celei de-a treia coloane a Uniunii rezultă doar din art. 35 din Tratatul UE, și nu din cele două articole mai sus menționate, astfel încât, atunci când Curtea de Justiție va verifica respectarea drepturilor fundamentale în cadrul măsurilor luate în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC). și Cooperarea polițienească și judiciară în materie penală (CPJ), va acționa în baza competenței generale statuate în art. 35 din Tratatul UE. Dar, în aprecierea legalității acestor măsuri, Curtea va folosi întreg dreptul comunitar primar, și, prin urmare, art. 6 alin. (2) al Tratatului UE.

Rights: Competition or Consistency of Human Rights Protection in Europe, în *Finnish Yearbook of International Law*, 2002, p. 11-36.

⁴ Pentru o opinie minoritară, în sensul existenței personalității juridice a Uniunii Europene, a se vedea *Georg Ress*, *Die Europäische Union und die neue juristische Qualität der Beziehungen zu den Europäischen Gemeinschaften* (Uniunea Europeană și noua încadrare juridică a relațiilor cu Comunitățile Europene), în *Juristische Schulung*, 1992, p. 986.

⁵ Conform proiectului de Tratat instituind o Constituție pentru Europa, Uniunea Europeană ar urma să aibă personalitate juridică. A se vedea art. I-6 din proiect.

⁶ A se vedea *Meinhardt Hilf*, *Frank Schorkopf*, Art. 6 EU Vertrag (Art. 6 al Tratatului UE), nr. marginal 58, în *Eberhard Grabitz*, *Meinhardt Hilf*, *Das Recht der Europäischen Union. Kommentar* (Dreptul Uniunii Europene. Comentariu), vol. I, Ed. C.H. Beck, München, 2005.

⁷ *Christian Koenig*, *Matthias Pechstein*, *Claude Sander*, *EU/EG – Prozessrecht* (Dreptul procesual al UE/CE), ed. a 2-a, edit. Mohr Siebeck, Tübingen, 2002, p. 32.

Drepturile fundamentale ale Uniunii trebuie respectate și de către agențiile Uniunii⁸.

III. Ordinea juridică europeană. Regimul drepturilor fundamentale în cele două ordini juridice europene

1. Convenția europeană a drepturilor omului, Carta drepturilor fundamentale a Consiliului Europei

Consiliul Europei este o organizație internațională care servește cooperării interstatale⁹, având ca principală sarcină elaborarea de tratate de drept internațional public în domeniul protecției drepturilor omului. Așa cum reiese din art. 1 lit. a) al Statutului Consiliului Europei¹⁰, obiectivul Consiliului Europei este realizarea unei cooperări strânse între statele membre în scopul protejării și promovării idealurilor și principiilor lor comune, care constituie moștenirea comună a statelor europene.

Convenția europeană a drepturilor omului, actul de bază al Consiliului Europei, reprezintă o garanție internațională pentru realizarea în dreptul intern a drepturilor conținute în ea. Scopul principal al Convenției este protecția drepturilor omului și, în principal, protecția persoanei.

2. Lipsa unui catalog al drepturilor fundamentale în dreptul comunitar

a. Reglementarea drepturilor fundamentale anterior adoptării Tratatului Uniunii Europene

Din punctul de vedere al drepturilor fundamentale, sistemul de protecție instituit de Convenție se deosebește fundamental de protecția oferită în *dreptul comunitar*. Comunitățile Europene au fost inițial constituite ca și comunități având scopuri exclusiv economice, astfel încât și sistemul de protecție juridică instituit de acestea a urmărit în primul rând apărarea unor drepturi economice. În acest sens trebuie amintit faptul că protecția drepturilor omului de către instanțele comunitare este o evoluție relativ recentă¹¹, evoluția acesteia fiind, datorită lipsei unei norme comunitare exprese, multă vreme deosebit de anevoioasă¹².

⁸ Agenții în sensul art. 286 alin. (1) din Tratatul CE.

⁹ A se vedea, în acest sens, *Albert Bleckmann*, *Das Recht der Europäischen Union und der Europäischen Gemeinschaften* (Dreptul Uniunii Europene și al Comunităților Europene), edit. Carl Heymanns, Berlin, 1997, nr. marginal 19.

¹⁰ A se vedea și *Bianca Selejan-Guțan*, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ed. All Beck, București, 2004, p. 26.

¹¹ A se vedea *Stauder*, *Culegere CJCE 29/69*, 419, 425. Cu privire la recunoașterea drepturilor fundamentale în dreptul comunitar de către Curtea de Justiție, a se vedea *Ulrich Everling*, *Richterliche Rechtsfortbildung in der Europäischen Gemeinschaft* (Dezvoltarea dreptului pe cale judecătorească în Comunitatea Europeană), în *Juristenzeitschrift*, 2000, p. 217-227.

¹² În legătură cu evoluția recunoașterii drepturilor fundamentale în dreptul comunitar, în general, și receptarea acesteia de către Curtea Constituțională Federală a Germaniei, în special, a se vedea *Ioana E. Rusu*, *Problema relației dintre dreptul național și dreptul comunitar*

Până în anul 1969, Curtea de Justiție a apreciat că protecția drepturilor fundamentale face obiectul dreptului constituțional al statelor membre. Astfel, Curtea de Justiție a respins în numeroase cazuri¹³ protejarea drepturilor fundamentale, cu motivarea că aceste drepturi nu pot fi superioare unor norme exprese ale dreptului comunitar¹⁴.

Curtea de Justiție a admis de-abia în anul 1969, în cauza *Stauder*, recunoașterea protecției drepturilor fundamentale în dreptul comunitar¹⁵. Curtea de Justiție a făcut însă o referire directă la Convenție de-abia în anul 1974, în cauza *Nold c. Comisia*¹⁶.

A fost vorba de o evoluție firească, deoarece argumentația Curții până la această dată – conform căreia în domeniul drepturilor omului se aplică drepturile fundamentale din legislația Statelor Membre – era în contradicție evidentă cu principiul supremației dreptului comunitar, statuat de instanță în numeroase alte spețe.

În sensul obligației Comunităților Europene de a respecta drepturile fundamentale, trebuie amintită și Declarația comună a Parlamentului European, a Consiliului și Comisiei din 5 aprilie 1977¹⁷, în care se preciza:

„1. Parlamentul European, Consiliul și Comisia subliniază importanța primordială pe care o acordă protecției drepturilor fundamentale, așa cum acestea derivă în mod particular din constituțiile statelor membre și din Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților Fundamentale.

2. În exercițiul puterilor lor și urmând scopurile Comunităților Europene, ele respectă și vor continua să respecte aceste drepturi”.

În legătură cu această declarație, literatura juridică a precizat că ea nu aduce niciun element de noutate, ci doar constituie o „sumă, o confirmare și o generalizare a practicii constante a Curții de Justiție”¹⁸.

Așadar, până la adoptarea Tratatului Uniunii Europene, dreptul comunitar nu a cunoscut un catalog propriu-zis de drepturi fundamentale, așa cum apare acesta în constituțiile statelor membre sau în Convenție.

Excepție fac art. 12, 13 (interdicția de discriminare) și 141 (plată egală pentru femei și bărbați pentru aceeași muncă prestată) ale Tratatului CE, care instituie drepturi fundamentale. Având în vedere faptul că aceste prevederi conțin doar în mod punctual drepturi fundamentale și faptul că ele sunt dispartate în textul Tratatului, acestea nu pot fi calificate drept un catalog comunitar al drepturilor fundamentale.

Nici libertățile fundamentale ale pieței – libera circulație a persoanelor, libera circulație a mărfurilor, libera circulație a serviciilor și libera circulație a plăților și a

în practica Instanței Supreme a Republicii Federale Germania (Bundesverfassungsgericht) cu privire la drepturile fundamentale, în Revista Română de Drept Comunitar nr. 1/2006, p. 55-62.

¹³ Spre exemplu, *Stork*, C. 1/58, Culegere CJCE 1959, p. 17.

¹⁴ A se vedea *Sgarlata*, C. 40/64, Culegere CJCE 1965, p. 215 și urm. (227).

¹⁵ Curtea a motivat aceasta prin aceea că drepturile fundamentale fac parte din principiile generale ale dreptului, care sunt un izvor al dreptului comunitar.

¹⁶ A se vedea *Nold c. Comisia*, C. 4/74, Culegere CJCE 1974, p. 491 și urm. (502-503).

¹⁷ JO 1977, C. 103, p. 1.

¹⁸ *Pierre Pescatore*, The context and significance of fundamental rights in the Law of the European Communities (Contextul și semnificația drepturilor fundamentale în dreptul Comunităților Europene), în *Human Rights Law Journal*, vol. 2, 1981, p. 295-308 (302).

mijloacelor de plată – cuprinse în Tratatul CE nu pot fi considerate a fi un surogat al drepturilor fundamentale¹⁹.

Cetățenia Uniunii Europene²⁰, introdusă prin art. 17 și următoarele din Tratatul CE, acordă cetățenilor Uniunii numeroase drepturi, cum ar fi dreptul la libera stabilire (art. 18), dreptul la protecție diplomatică și consulară (art. 20), dreptul de a alege și a fi ales în Parlamentul European (art. 19). Însă nici aceste drepturi nu pot fi considerate a fi un catalog al drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene.

b. Reglementarea drepturilor fundamentale după adoptarea Tratatului Uniunii Europene

Prin Tratatul Uniunii Europene, drepturile fundamentale au fost ancorate în dreptul comunitar primar. Articolul 6 alin. (2) al Tratatului UE face referire la principiile constituționale ale statelor membre și la Convenție, instituind obligația respectării acestora de către Uniune. Doctrina juridică²¹ a fost unanimă în a aprecia că acest articol nu constituie altceva decât o codificare a unei practici constante a Curții de Justiție a Comunităților Europene în ceea ce privește obligația Comunităților de a respecta drepturile fundamentale conținute în Convenție²². Prin acest articol, Uniunea Europeană se obligă să respecte drepturile fundamentale încorporate în acest document, fără a adera în mod formal la tratat. În absența unei referiri concrete în acest sens, se înțelege că Uniunea este ținută să respecte Convenția doar atâta vreme cât nu există un catalog propriu al drepturilor omului²³.

IV. Competența celor două instanțe de a interpreta Convenția Europeană a Drepturilor Omului

1. Competența Curții de Justiție a Comunităților Europene

Deși Convenția nu este un act de drept comunitar, Uniunea Europeană „respectă” drepturile fundamentale înscrise în aceasta [art. 6 alin. (2) din Tratatul UE]. Uniunea

¹⁹ Aceste libertăți fundamentale au fost conținute aproape în aceeași formă și în textul Tratatului Comunității Economice Europene din 1957.

²⁰ A se vedea și *Stephan Hobe*, *Die Unionsbürgerschaft nach dem Vertrag von Maastricht* (Cetățenia Uniunii după Tratatul de la Maastricht), în *Der Staat* nr. 32/1993, p. 245.

²¹ *Heinrich Wilms*, *Kommentar zum Art. 6 EU Vertrag* (Comentariul art. 6 Tratatul UE), în *Kay Hailbronner, Heinrich Wilms* (coord.), *Recht der Europäischen Union*, Bd. I, Ed. Kohlhammer, 2005.

²² A se vedea, în acest sens, spețele *Rutili c. Minister for the Interior*, C. 36/75, Culegere CJCE 1975, p. 1219 și urm., C. 260/89, *ERT* Culegere CJCE 1991, p. I-2925 și urm., în care Curtea de Justiție a statuat rolul de normă de referință al Convenției în materia protecției comunitare a drepturilor fundamentale.

²³ Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, proclamată solemn în cadrul Consiliului European de la Nisa din 7-11 decembrie 2000, nu are obligativitate juridică. Carta a fost inclusă aproape integral în textul Proiectului de Tratat privind o Constituție pentru Europa (Partea a II-a).

nu este deci obligată din punct de vedere formal la respectarea Convenției, pe care de altfel nu a ratificat-o²⁴. Se pune problema consecințelor juridice ale unei aderări a Comunității Europene la Convenție.

O atare ratificare ar avea ca rezultat subordonarea structurii comunitare sistemului instituit de Convenție. Pe cale de consecință, Curtea de Justiție a Comunităților Europene nu ar mai constitui instanța supremă în dreptul comunitar, ci peste aceasta s-ar suprapune Curtea Europeană a Drepturilor Omului ca instanță superioară, deși aceasta din urmă are competența mult mai redusă decât Curtea de Justiție. În plus, literatura juridică a arătat că Uniunea nu ar avea competența necesară pentru a adera la Convenție.

Competența Curții de Justiție de a veghea la respectarea drepturilor fundamentale nu este un element de noutate introdus prin Tratatul de la Amsterdam²⁵. Drepturile fundamentale au fost recunoscute și înainte de această dată în jurisprudența instanței comunitare. În legătură cu acest aspect, literatura juridică a apreciat jurisprudența Curții de Justiție în domeniul drepturilor fundamentale ca cel mai important domeniu al dezvoltării dreptului comunitar pe cale judecătorească²⁶. S-a arătat că această evoluție este rezultatul faptului că dreptul primar comunitar are pe de o parte caracter de act constituțional, dar, pe de altă parte, nu conține un catalog al drepturilor fundamentale.

Un element novator îl constituie însă referirea directă la Convenție²⁷.

În stabilirea conformității unei măsuri comunitare cu drepturile fundamentale, conform art. 6 alin. (2) din Tratatul UE, se vor aplica totuși regulile procedurale conținute în Tratatul CE (spre exemplu, art. 230 și 232 din Tratatul CE).

Astfel, Curtea de Justiție va analiza într-o primă etapă dacă dreptul fundamental presupus a fi lezat este conținut în Convenție și dacă modul de interpretare a acestui drept de către CEDO este conform cu tradițiile constituționale ale statelor membre²⁸. Jurisprudența CEDO va constitui pentru Curtea de Justiție cel mult un indiciu asupra existenței dreptului respectiv în tradiția constituțională a statelor membre, și prin aceasta un indiciu asupra conținutului drepturilor fundamentale comunitare²⁹.

²⁴ Toate statele membre ale Uniunii Europene au ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În schimb, nici Comunitățile Europene și nici Uniunea Europeană nu au ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

²⁵ A se vedea și *Nigel Foster*, *The European Court of Justice and the European Convention for the Protection of Human Rights*, în: *Human Rights Law Journal*, Vol. 8, 1987, p. 245-273 (246).

²⁶ *Hans-Michael Wolfgang* (coord.), *Öffentliches Recht und Europarecht* (Drept public și drept comunitar), ed. a 3-a, edit. Neue Wirtschaftsbriefe, 2004, Berlin, p. 276.

²⁷ *Christian Koenig, Matthias Pechstein, Claude Sander*, *EU-/EG – Prozessrecht* (Dreptul procesual al UE/CE), ed. a 2-a, edit. Mohr Siebeck, Tübingen, 2002, p. 31 și urm.

²⁸ Pentru o privire comparativă asupra sistemului de protecție a drepturilor fundamentale în constituțiile Statelor Membre, a se vedea *Christian Starck*, *Europe's Fundamental Rights in their newest garb*, în *Human Rights Law Journal*, vol. 3, 1982, p. 103-121.

²⁹ A se vedea *Gerhard Baumgarten*, *EMRK und Gemeinschaftsrecht* (Convenția Europeană a Drepturilor Omului și dreptul comunitar), în *Zeitschrift für Verwaltung*, 1996, p. 319.

Articolul 6 alin. (2) din Tratatul UE nu instituie obligația Curții de Justiție de a ține cont de interpretarea drepturilor fundamentale dată de CEDO³⁰, ci doar de a respecta drepturile conținute în Convenție.

2. Competența Curții Europene a Drepturilor Omului

Convenția europeană a drepturilor omului intrată în vigoare la 3 septembrie 1953 a constituit, prin sistemul său original de protecție a drepturilor omului, o noutate absolută pe plan european. În vederea apărării drepturilor consacrate în Convenție s-a instituit un sistem de protecție a acestora prin acțiuni în justiție atât la nivel național³¹, cât și la nivel internațional.

Consiliul Europei a creat o instanță proprie pentru protejarea drepturilor fundamentale înscrise în Convenție. Atât vechea structură instituțională, formată din Comisie, Curte și Comitetul Miniștrilor, cât și CEDO, noul organ permanent unic creat în 1994³², are ca obiectiv principal soluționarea litigiilor privind interpretarea și aplicarea Convenției și a protocoalelor sale adiționale. Curtea are două tipuri de competențe³³: competențe contencioase (litigii interstatutale sau cereri individuale) și competențe consultative. Competențele consultative ale CEDO consacrate expres în art. 47 al Convenției instituie *competența primară a acestei instanțe de a se pronunța asupra interpretării Convenției și a protocoalelor adiționale ale acesteia*.

V. Problema interpretării diferite a Convenției de către cele două instanțe

Probleme deosebite apar în situația în care cele două instanțe interpretează în mod diferit aceeași prevedere a Convenției, fie atunci când nu există o jurisprudență constantă în acest sens și ambele instanțe sunt sesizate cu același caz³⁴ sau când, deși există o jurisprudență constantă a unei instanțe, cealaltă dă o interpretare diferită unui articol al Convenției.

Deoarece o astfel de decizie a Curții de Justiție nu poate fi atacată în fața CEDO, vom avea o situație în care există două hotărâri contradictorii, iar statele în cauză se vor afla în fața unui conflict de drept imposibil de rezolvat. Până în prezent nu există niciun mecanism instituțional sau prevedere legală concretă prin care o atare situație să poată fi prevenită sau rezolvată, odată luate astfel de decizii contradictorii.

³⁰ Nici proiectul de Tratat instituind o Constituție pentru Europa nu conține o astfel de prevedere.

³¹ Majoritatea statelor europene care au ratificat Convenția, au conferit acestui document statutul de drept intern.

³² Protocolul adițional nr. 11, adoptat la 11 mai 1994.

³³ Pentru o prezentare detaliată a acestor tipuri de competențe, a se vedea *Bianca Selejan-Guțan*, op. cit., p. 56 și urm.

³⁴ Din punct de vedere procedural, acest caz poate apărea doar în situația în care Curtea de Justiție a fost sesizată anterior sesizării CEDO.

În situația existenței unor decizii contradictorii ale celor două instanțe, statul vizat se va găsi într-o dilemă juridică greu de rezolvat. Conform principiului *pacta sunt servanda*, statul va trebui să respecte obligațiile internaționale pe care și le-a asumat, dar, existența acestor hotărâri cu conținut opus face, în fapt, imposibilă o astfel de respectare.

VI. Conținutul drepturilor fundamentale în cele două ordini juridice

Drepturile fundamentale conținute în dreptul comunitar nu sunt identice cu garanțiile juridice conținute în Convenție. În vreme ce Convenția conține un catalog scris și obligatoriu, în Uniunea Europeană drepturile fundamentale au fost dezvoltate pe calea practicii judecătorești a Curții de Justiție a Comunităților Europene. Este vorba deci de o evoluție deschisă, graduală și nesistematică³⁵ a jurisprudenței Curții de Justiție. Din punctul de vedere al sistemului juridic continental european, o atare dezvoltare a dreptului comunitar de către Curtea de Justiție este netipică/neobișnuită. Curtea de Justiție poate lua nu doar o decizie într-o speță concretă, completând astfel o lacună a dreptului comunitar, dar aceasta poate să reglementeze prin practica sa constantă întregi domenii juridice³⁶. În paranteză fie spus, trebuie menționat că, pornind de la aceste considerente, literatura juridică a criticat – în mod just – această realitate juridică, arătând că, din punct de vedere teoretic, există un deficit de legitimitate democratică, deoarece Curtea de Justiție acționează ca putere legislativă³⁷. În plus, datorită faptului că nu există un catalog al drepturilor fundamentale comunitare în vigoare, ci doar o serie de drepturi fundamentale recunoscute în practica Curții de Justiție, cetățenii Uniunii sunt confrunțați cu un sistem complicat și netransparent de protecție a drepturilor fundamentale, cu un nivel al drepturilor fundamentale insuficient determinat. Din acest motiv se poate aprecia că principiul securității juridice nu este respectat³⁸.

Deși ambele instanțe aplică drepturile fundamentale conținute în Convenție, acestea fac uz de metode diferite în aprecierea existenței unui anumit drept. Astfel, Curtea de Justiție va analiza întotdeauna nu doar dacă dreptul fundamental în cauză

³⁵ A se vedea și *Siegfried Magiera*, Die Grundrechtecharta der Europäischen Union (Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene), în *Die öffentliche Verwaltung*, 2000, p. 1017-1026.

³⁶ Până la ora actuală dreptul comunitar european nu conține nici un corectiv al practicii Curții de Justiție, care să limiteze sau să corecteze interpretarea dată de această instanță dreptului comunitar. În lipsa unei prevederi exprese în acest sens, legiuitorul comunitar nu poate schimba sau anula aplicarea și interpretarea dreptului comunitar de către Curtea de Justiție.

³⁷ *Matthias Mahlmann*, Die Grundrechtscharta der Europäischen Union (Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene), în *Zeitschrift für europarechtliche Studien*, 2000, p. 419-444.

³⁸ *Juliane Kokott*, Der Grundrechtsschutz im europäischen Gemeinschaftsrecht (Protecția drepturilor fundamentale în dreptul comunitar european), în *Archiv des öffentlichen Rechts* nr. 121/1996, p. 599-638.

este conținut în Convenție, ci și dacă acesta constituie ceea ce art. 6 din Tratatul Uniunii Europene numește „tradițiile constituționale ale Statelor Membre”.

VII. Interpretări diferite ale Convenției europene a drepturilor omului de către cele două instanțe

Deși se poate vorbi de o congruență a interpretării Convenției de către cele două instanțe și deși posibilitatea teoretică a unei interpretări diferite a Convenției este, în mod teoretic, aproape imposibilă, se constată în practică existența unor decizii de interpretare divergentă. În acest ultim caz trebuie făcută distincția între o divergență materială și una formală³⁹.

VIII. Interpretarea diferită a dreptului la protecția domiciliului [art. 8 alin. (1) al Convenției]

Articolul 8 al Convenției⁴⁰, care statuează dreptul la protecția domiciliului, a fost interpretat în mod diferit de către cele două instanțe.

Firma germană *Hoechst* a fost cercetată în legătură cu existența unor presupuse înțelegeri ilegale cu privire la prețurile din domeniul industriei materialelor sintetice. În cadrul acestor cercetări, Comisia Europeană a dispus⁴¹ percheziționarea sediului firmei de către organele de executare germane. Firma *Hoechst* a refuzat să permită accesul în sediile sale, motiv pentru care Comisia a dispus aplicarea unei amenzi. Firma germană a înaintat Curții de Justiție o acțiune în anulare (art. 230 din Tratatul CE), invocând o încălcare a art. 8 alin. (1) al Convenției, deși acesta se referă în mod expres doar la „domiciliu”.

Curtea de Justiție a interpretat norma amintită în mod restrictiv⁴², arătând că termenul de „domiciliu” nu poate fi extins și asupra sediilor comerciale ale unei firme. În continuare, Curtea a arătat că termenul de „domiciliu” este interpretat în

³⁹ A se vedea și *Thorsten Stein*, *Das Verhältnis zwischen dem Grundrechtsschutz durch die Organe der Europäischen Menschenrechtskonvention und der Europäischen Gemeinschaften – das geltende Recht* (Relația dintre protecția drepturilor fundamentale de către instituțiile Convenției Europene a Drepturilor Omului și Comunitățile Europene – dreptul în vigoare), în *Bernhardt Mosler* (coord.), *Grundrechtsschutz in Europa: Europäische Menschenrechtskonvention und Europäische Gemeinschaften* (Protecția drepturilor fundamentale în Europa: Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Comunitățile Europene), edit. Springer, Heidelberg, Berlin, 1977, p. 148-159.

⁴⁰ Articolul 8 protejează dreptul la respectul vieții private și familiale. În legătură cu definiția „vieții private” de către Comisie, a se vedea *Louise Doswald Beck*, *The meaning of the „right to respect for private life” under the European Convention on Human Rights*, în *Human Rights Law Journal*, Vol. 4, Partea a 3-a, 1983, p. 283-309 (287 și urm.).

⁴¹ În baza art. 20 al Regulamentul nr. 1/2003 din 16 decembrie 2002, JO L 1/4 ianuarie 2003, p. 1.

⁴² A se vedea *Hoechst*, 46/87 și 227/88, Culegere de decizii ale CJCE pe anul 1989, 2859, 2924.

mod diferit în statele membre, dar și că acesta nu a fost interpretat până la acea dată de către CEDO.

Într-adevăr, la 21 septembrie 1989, data la care a fost luată această hotărâre, nu exista o interpretare a termenului de „domiciliu” de către CEDO. Această interpretare a venit în decembrie 1992, la patru ani după decizia mai sus amintită.

Într-un caz dedus spre judecată CEDO⁴³, un avocat german (*Rechtsanwalt*) a contestat percheziționarea cabinetului său de avocatură în cadrul unor cercetări ale procuraturii, invocând încălcarea prevederilor aceluiași art. 8 alin. (1) al Convenției. În cercetarea cazului, CEDO a ajuns la un alt rezultat cu privire la conținutul termenului de „domiciliu”, conținut în art. 8. Astfel, datorită faptului că spațiile private nu pot fi întotdeauna clar delimitate de spațiile de serviciu/profesionale, Curtea a statuat existența unei încălcări a normei amintite⁴⁴, *interpretând deci articolul în mod extensiv*.

În ciuda acestei interpretări diferite, în anul 1999 Tribunalul de Primă Instanță⁴⁵ a reiterat interpretarea restrictivă a art. 8 dată de către Curtea de Justiție, arătând că interpretarea diferită a articolului amintit de către CEDO nu are efecte asupra corectitudinii deciziilor Curții de Justiție:

„Faptul că jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la aplicabilitatea art. 8 al CEDO cu privire la persoanele juridice a evoluat de la decizia în cazurile *Hoechst*, *Dow Benelux* and *Dow Chemical Ibérica* nu are niciun efect asupra valorii soluțiilor adoptate în aceste cazuri”.

Ulterior, Curtea de Justiție a ținut însă cont de jurisprudența CEDO în ceea ce privește interpretarea art. 8 ulterioară deciziei *Hoechst*, însușindu-și punctul de vedere al acestei instanțe. În *Roquette Frères*⁴⁶, Curtea a nuanțat interpretarea dreptului la protecția domiciliului, arătând că, în anumite situații, acesta se poate extinde și asupra spațiilor comerciale și birourilor.

În legătură cu interpretarea dreptului la protecția domiciliului de către instanțele comunitare, literatura de specialitate germană⁴⁷ a precizat că aceasta constituie o exemplificare a faptului că adesea standardul european de protecție a drepturilor fundamentale este sub nivelul național de protecție – în speță art. 13 și urm. din Legea Fundamentală germană (*Grundgesetz*).

IX. Aprecierea interpretării diferite a Convenției de către cele două instanțe

Prin efortul său de a ține cont de interpretarea dată de CEDO, Curtea de Justiție a acceptat în numeroase rânduri rolul primordial al acestei instanțe în interpretarea

⁴³ *Niemetz c. Germania* (1999).

⁴⁴ Textul integral al hotărârii în limbile engleză și franceză se găsește în *Hudoc Collection* pe pagina de internet a CEDO, www.echr.coe.int.

⁴⁵ *Limburgse Vinyl Maatschappij c. Comsia*, T-305/94, Culegere 1999, 0931.

⁴⁶ *Roquette Frères*, C. 94/2000, Culegere CJCE 2002-I, 9011 și urm.

⁴⁷ *Hans-Wolfgang Arndt*, *Europarecht*, ed. a 7-a, edit. C.F. Müller, Heidelberg, 2004, p. 120.

Convenției. Curtea de Justiție a subliniat acest fapt în numeroase decizii⁴⁸. Președintele Curții de Justiție⁴⁹ a arătat că această instanță nu este absolut nereceptivă la jurisprudența CEDO, considerând că este vorba mai degrabă de o apropiere a jurisprudențelor celor două instanțe. Într-adevăr, în afara unor cazuri izolate, *relația dintre cele două instanțe este nu de confruntare, ci una de cooperare*.

Cu toate acestea, interpretările divergente date de către cele două instanțe au consecințe practice deosebit de importante. Așa cum am arătat mai sus, o astfel de interpretare poate avea repercusiuni financiare deosebit de importante asupra unei societăți comerciale, astfel încât se poate aprecia că problema interpretării diferite nu este pur teoretică, ci una deosebit de importantă pentru cel care se adresează acestor instanțe.

În situațiile în care cele două instanțe au interpretat în mod diferit una și aceeași normă se poate constata că decizia Curții de Justiție a precedat decizia CEDO, astfel încât se poate concluziona că dacă ar fi existat o interpretare a CEDO, Curtea de Justiție i s-ar fi conformat⁵⁰.

Deși se poate observa o preocupare a Curții de Justiție de a ține cont de interpretarea CEDO, nu este exclus ca și în viitor această instanță să devieze de la interpretarea dată de cea de-a doua instanță. Sursa acestor interpretări diferite o constituie de cele mai multe ori ordinea juridică diferită a statelor membre, care face deosebit de dificilă preferarea uneia dintre ele în detrimentul alteia.

Deciziile prezentate în mod succint mai sus demonstrează faptul că, în lipsa unei legături juridice între cele două instanțe, interpretările diferite nu pot fi evitate, mai ales în situația în care nu există o jurisprudență a CEDO care să constituie un criteriu de orientare pentru Curtea de Justiție. Având în vedere tendința de comunitarizare a tot mai multor materii, care aduce cu sine lărgirea domeniilor sociale în care Curtea de Justiție este chemată să se pronunțe, se poate aprecia că în viitor aceste interpretări diferite nu vor putea fi evitate.

X. Concluzii

Conflictele dintre cele două instanțe sunt, așa cum am arătat, posibile, dar rare. Simpla posibilitate de existență a unor decizii contradictorii ale celor două instanțe subminează însă principiul certitudinii juridice, deoarece cel care se adresează acestor instanțe speră că se vor aplica criteriile unitare în aprecierea unor cauze identice.

Se pune deci problema consecințelor unor astfel de decizii contradictorii. Astfel de contradicții subminează în special autoritatea și legitimitatea jurisdicției comunitare, deoarece aceste deficite – reale sau potențiale – în apărarea drepturilor fundamentale în cadrul Uniunii Europene pot eroda gradul de acceptare a sistemului juridic comunitar în ceea ce privește apărarea drepturilor fundamentale. Pentru acest

⁴⁸ Spre exemplu în *Roquette Frères*.

⁴⁹ Citat în *Rodriguez-Iglesias, Gil Carlos*, Gedanken zum Entstehen einer Europäischen Rechtsordnung (Reflecții cu privire la formarea unei ordini juridice europene), în *Neue Juristische Wochenschrift*, 1999, p. 1-9 (8).

⁵⁰ *Rodriguez-Iglesias*, op. cit., p. 8.

motiv trebuie evitate conflictele între deciziile celor două instanțe în ce privește interpretarea Convenției.

În practică se poate observa însă o preocupare a Curții de Justiție a Comunităților Europene de a ține seama de interpretarea CEDO, fapt care garantează congruența interpretărilor date de cele două instanțe.

*
* *

Posibila aderare a Comunității la Convenția europeană a drepturilor omului?

Problema acestor sisteme paralele de protecție și posibila contradicție între cele două instanțe s-ar putea rezolva, la o primă cercetare a materiei, prin aderarea Comunității la Convenție. Așa cum am arătat, aceasta ar însemna ca după epuizarea căilor judiciare comunitare să se poată exercita o acțiune în fața Curții de la Strasbourg, fapt care ar duce la plasarea instanțelor comunitare pe aceeași treaptă cu instanțele naționale.

Curtea de Justiție și-a exprimat într-un aviz⁵¹ poziția față de această chestiune. Curtea a precizat că o atare aderare ar fi posibilă doar dacă prin modificarea tratatelor constitutive s-ar crea competențe ale Comunității în acest sens. Din principiul împuternicirii exprese, Curtea a concluzionat că și pe planul dreptului internațional public, Comunitatea poate acționa doar dacă există o prevedere expresă a Tratatelor în acest sens⁵². În continuare, Curtea a arătat că nicio prevedere a tratatelor nu conferă instituțiilor comunitare competența de a emite prevederi privind drepturile fundamentale sau de a încheia tratate de drept internațional public în acest domeniu⁵³.

În situația în care Comunitatea nu are competențe exprese într-un domeniu anume, în care dorește însă să acționeze în scopul de a îndeplini obiectivele prevăzute în Tratatate, aceasta are posibilitatea de a apela la art. 235 (actualul art. 308 din Tratatul CE). Această normă nu poate însă să ducă la extinderea competențelor Curții asupra altor domenii decât cele prevăzute în tratate. Norma nu poate fi folosită nici în scopul de a se realiza o modificare a Tratatelor eludând procedura prevăzută pentru astfel de amendamente.

În continuare⁵⁴, Curtea a arătat că, deși respectarea drepturilor fundamentale este o premisă a legalității acțiunilor Comunității, o eventuală aderare la Convenție ar duce la modificări esențiale în sistemul comunitar actual de protecție a drepturilor fundamentale prin înglobarea Comunității într-un sistem de drept internațional de o altă natură, care ar obliga la preluarea normelor Convenției în ordinea juridică comunitară. O astfel de schimbare fundamentală a sistemului de protecție a drepturilor omului în cadrul Comunității ar avea fără îndoială caracterul unui amendament constituțional, astfel încât, în acest scop, nu se va putea face uz de art. 308, ci doar de mecanismele de modificare a tratatelor constitutive.

⁵¹ Avizul 2/94 din 28 martie 1996, Culegere 1996, p. I-1759 și urm.

⁵² A se vedea avizul citat supra., parag. 23-26.

⁵³ Idem, parag. 27-30.

⁵⁴ Idem, parag. 34-35.

Având în vedere faptul că în anii ce au trecut de la adoptarea acestui aviz nu s-a încercat de către niciun stat membru sau instituție comunitară să se inițieze o astfel de modificare a tratatelor, se poate concluziona că nu există o voință politică în acest sens.

O aderare a Comunității la Convenție nu este însă problematică doar din punctul de vedere al dreptului comunitar, ci ar presupune și o modificare a Convenției, aceasta prevăzând doar posibilitatea aderării statelor. În plus, odată rezolvată această problemă, se va pune întrebarea dacă și cum va fi reprezentată Comunitatea la CEDO.

În afară de aceste argumente juridice, există numeroase voci⁵⁵ care se pronunță împotriva unei astfel de aderări, precizând că subordonarea instanțelor comunitare ar da o poziție deosebit de puternică CEDO, subminând astfel importanța politică a Comunității.

Trebuie însă făcută precizarea că argumentul subordonării Curții de Justiției a Comunităților Europene Curții de la Strasbourg nu este foarte exact, deoarece această din urmă Curte ar putea revizui doar hotărârile privitoare la drepturilor omului, hotărâri care constituie o mică parte a deciziilor instanțelor comunitare. Astfel, Curtea de la Strasbourg nu ar fi în mod necesar o instanță supraordonată, ci doar o instanță „specializată”.

⁵⁵ Pentru o astfel de respingere categorică a se vedea în literatura de specialitate germană *Eckart Klein*, *Das Verhältnis zwischen dem Grundrechtsschutz durch die Organe der Europäischen Menschenrechtskonvention und der Europäischen Gemeinschaften. Überlegungen de lege ferenda* (Relația dintre protecția drepturilor fundamentale prin instituțiile Convenției Europene a Drepturilor Omului și ale Comunității Europene) în *Mosler/Bernhardt/Hilf* (coord.), *Grundrechtsschutz in Europa* (Protecția drepturilor fundamentale în Europa), Heidelberg, 1976, p. 133 și urm. (166).